עשרים באב *

א. מ'האָט שוין פיל מאָל געזעדט[1] וועגן דעם טאָג פון „עשרים באב", אַז דאָס איז איינער פון די ט' זמנים פון „עצי כהנים והעם"[2], ווי די גמרא[3] דער־ציילט, „כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה" האָבן געוויסע משפחות מנדב געווען עצים צום מזבח „משלהם". און דערפאַר האָט מען מתקן געווען, אַז יעדע פון די משפחות זאָלן האָבן דעם טאָג מידי שנה בשנה — אויף ברענגען עצים למערכה, און מען זאָל נוצן זיי־ערע עצים פאַרן מזבח „אפילו לשכה מלאה עצים"; דער טאָג איז ביי זיי געווען אַ יו"ט און זיי האָבן געבראָכט דאָן אויך אַ „קרבן עצים"[4].

בשעת איינער פון די זמנים — לדוגמא: עשרים באב — איז חל בשבת, ווען מ'קען ניט מקריב זיין דעם קרבן עצים (ווייל ער איז ניט דוחה שבת) — שטייט אין משנה[5] אַז „מאחרין ולא מקדימין"; און אַזוי איז אויך דער דין ביי אַנדערע פאַלן, ווי די משנה רעכנט דאָרט אויס „תשעה באב חגיגה והקהל"[6].

בנוגע די לעצטע אויסגערעכנטע פאַלן איז די גמרא[5] מסביר פאַרוואָס „מאחרין ולא מקדימין" — „תשעה באב אקדומי פורענות לא מקדמי, חגיגה והקהל משום דאכתי לא מטי זמן חיובי־הו"; אָבער בנוגע עצי כהנים והעם שטייט ניט אין גמרא קיין טעם[7].

געפינט מען אין דעם אַ שינוי (ולכאורה — אַ סתירה) צווישן פירוש רש"י לש"ס און פירוש רש"י לרי"ף[8]:

אין גמרא איז רש"י מפרש: „אכתי לא מטא זמן חיובייהו, ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן וכן עצי כהנים שקבוע להם זמן קבוע בנדרים". דאָס הייסט, אַז אויך ביי עצי כהנים איז דער טעם ווייל „אכתי לא מטא זמן חיובייהו"[9].

אָבער בפירוש רש"י לרי"ף שטייט, אַז „מאחרין עד אחר השבת לפי שכל היום של ע"ש זמן הוא למביא עצים עד עכשיו ואינם רוצים שיכנסו בזמנם

---

*) הוא יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח וכו' המקובל מוהר"ר לוי יצחק ז"ל שניאורסאהן (אביו של — יבלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א). נפטר בשנת תש"ד בגלות, בעיר אַלמַא אַטַא במחוז קאַזאַכסטאַן. המו"ל.

1) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1103 ואילך. ח"ט ע' 86 ואילך.

2) תענית כו, א במשנה. וצ"ע השינוי מלשון הכתוב (נחמי' י, לה) ושהובא לקמן בסוגיא (כח, א): הכהנים הלוים והעם.

3) שם כח, א. ירושלמי שקלים פ"ד ה"א. תענית פ"ד ה"ד. מגילה פ"א ה"ד.

4) ראה תענית יב, א ובפרש"י שם ד"ה שיו"ט. ובכ"מ.

5) מגילה ה, א.

6) ובירושלמי מגילה שם מוסיף „סעודת ר"ח וסעודת פורים". ובתוספתא שם (פ"א, ד) מוסיף „ספק מילה". — הובאו בריי"ף (ראה ר"ן) ור"ח מגילה שם.

7) אבל נוסח הכת"י בדק"ס מגילה שם: אלא זמן עצי כהנים מ"ט משום דזמן קבוע הוא.

8) ידועה השקו"ט (יד מלאכי כללי רש"י אות ה. שד"ח (כרך ט) כללי הפוסקים ס"ח (כללי רש"י) אות ז) ע"ד מחבר פירוש זה. ובכל אופן מסתבר דכל מה שאפשר להשוותן משווינן, ובפרט לפרש"י לש"ס על אתר.

9) וכן מוכח בריי"ף שם „והנך (כולם — לבד תשעה באב) דאכתי לא מטא זמן חיובייהו". ועד"ז בפיה"מ להרמב"ם ומאירי שם. וראה הערה 7.

להביא עצים וקרבן עצים בעוד שזמן הישינים עדיין להביא"[10] (און דערפאר דארף די גמרא ניט זאגן ביי „זמן עצי כהנים והעם" דעם טעם פארוואס „מאחרין ולא מקדימין" — ווייל דא איז עס א „מילתא דפשיטא", מטעם הנ"ל).

און לויט דעם טעם קומט אויס, אז ווען דעם „מביא עצים עד עכשיו" וואלט ניט געארט אז א צווייטע משפחה זאל ברענגען עצים וקרבן עצים אין זיין זמן, וואלט מען יע געקענט מקדים זיין דעם קרבן עצים לערב שבת, אע"פ אז „אכתי לא מטא זמן חיובייהו"[11].

ב. די נפקא מינה צווישן די צוויי פירושי רש"י — צי מ'זאגט אין דעם פאל „לא מקדימין" ווייל „אכתי לא מטא זמן חיובייהו" אדער ניט — איז אויך נוגע אין אנדערע ענינים:

אין ירושלמי[12] איז דא א פלוגתא צווישן אמוראים, צי א גבאי צדקה דארף לייגן געלט כש„אין בכיס" פאר אן עני נצרך (און באצאלן דאס פון די מעות צדקה וואס וועלן אריינקומען שפע־טער). זאגט דער ראגאטשאווער[13], אז דער טעם פון דעם מ"ד אין אומרים ללות איז פארבונדן מיט דעם פרש"י[14] לש"ס הנ"ל, וואו מ'זעט אז „האומר שיביא קרבן לזמן פלוני אם הביא קודם לא יצא" — ועד"ז איז בנדון הנ"ל פון צדקה:

דאס וואס דער גבאי צדקה טאר ניט לייגן (כשאין בכיס) איז, ווייל מ'טאר ניט נוצן די צדקה געלט וואס מ'וועט שפעטער מנדב זיין (און באקומען) אויף אפצוצאלן דעם חוב פון פריער, ווייל דעמאלט וועט אויסקומען אז „נתקיים הצדקה קודם זמן קביעות הנדר"[15] — די מצות צדקה האט זיך אפגעטאן פאר דעם זמן וואס דער נותן איז קובע און מנדר די געלט אויף צדקה, ובמילא איז מיטן אפצאלן דעם חוב הקודם — דער מענטש ניט יוצא זיין נדר לצדקה.

לפ"ז קומט אויס, אז לויט פרש"י לריי"ף — אז לולא זאת וואס די פריער־דיקע משפחה וויל ניט „שיכנסו בזמנם", וואלט מען געמעגט מקדים זיין דעם קרבן עצים (אע"פ אז דאס איז „קודם זמן קביעות הנדר" — „לא מטא זמן חיובייהו") — פאלט אפ דער טעם הנ"ל פון דעם מ"ד „אין אומרים . . ללות".

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים א תמי' אין פירש"י לריי"ף הנ"ל — אז מ'איז ניט מקדים דעם קרבן עצים לערב שבת וויייל דאס איז דער זמן פון דעם „מביא עצים עד עכשיו" ואינם רוצים

---

10) ועד"ז כתב הר"ן (ד"ה והנך) „מפני חבירו שהוא מספיק דא"א לו להכנס בתחומי".

11) ועד"ז צ"ע במ"ש ברי"ן שם „מפני חבירו כו'" — והרי בא לפרש דברי הריי"ף, ובריי"ף שם מפורש הטעם משום דאכתי לא מטא זמן חיובייהו, כנ"ל. וראה לקמן הערה 21.

12) כתובות פ"ו ה"ה.

13) צפע"נ מהד"ת י, רע"ג.

14) וצ"ע בצפע"נ שם שמביא ג"כ מר"ן מגילה שם (וכנראה כוונתו למ"ש שם במשנה ד"ה וזמן „והי' לכל אחד זמן קבוע לספק בו עצים . . לפי שאינו דוחה מאחרין כו'") — שהרי ברי"ן שם (לאח"ז) מפורש שהטעם הוא „מפני חבירו כו'", כנ"ל הערה 10.

15) ומאן דפליג שם וס"ל שאומרין ללות', הוא (לא מפני שפליג על סברא זו, כ"א) מפני „דמארי דמועדיא קיים", היינו משום ד„אצלו (הקב"ה) ליכא גדר זמן" (מהד"ת שם, ע"ש).

*) וכ"ה להלכה — שו"ע יו"ד סרנ"ז ס"ה (כי בירושלמי שם משמע דבר אמי עביד עובדא כר"ז — הגהות מרדכי ריש מס' ב"ב, הובא בב"י יו"ד שם. ביאורי הגר"א יו"ד שם). אבל ראה שירי קרבן לירושלמי שם, דמהא דמביא (בירושלמי) בתר הך עובדא ואתייא כו' משמע דלא הודה לו. ואכ"מ.

שיכנסו בזמנם״ — דלכאורה איז ניט מובן:

וואס איז נוגע דאָ דער רצון פון דער פריערדיקער משפחה — דאס קביעות זמן קרבן העצים איז געווען דורך די נביאים[16] (דעת ב״ד), און אויב עס האָט אן אָרט צו מקדים זיין דעם קרבן עצים צו ערב שבת, דאַרף מען זיך ניט רעכע־נען מיטן רצון פון דער פריערדיקער משפחה?

ד. ויש לבאר, אָז די צוויי פירושי רש״י זיינען ניט בסתירה זה לזה, נאָר אדרבה — איינער איז משלים דעם צווייטן, ובהקדים:

דער חיוב המשפחות ב„זמן עצי כהנים והעם״ בהבאת קרבן עצים איז מצד דין נדר[17], וואס ביי נדר דאַרף מען זיך רעכענען ווי ס׳איז געווען דעת הנודר[18] בשעת ער האָט געמאַכט דעם נדר.

און וויבאַלד אָז עס איז אַ דבר הרגיל וביותר אָז איינער אַדער כמה פון די ט׳ זמנים זיינען חל בשבת[19] — איז געוויס האָבן די מנדבים מלכתחילה געהאַט בדיעה[20] וועלן עס זאָל זיין די הקרבת הקרבן כשחל בשבת — פריער אַדער שפעטער.

און דאָס איז וואָס דער פירוש רש״י לרי״ף איז מוסיף ביאור אין דעם פירוש רש״י לש״ס[21]: דאָס וואָס זמן עצי כהנים והעם איז „אכתי לא מטא זמן חיובייהו״ איז עס ניט (נאָר) ווייל עס איז קודם יום השבת (דער זמן חיוב פון שאר השנים), נאָר אין דעם פאַל איז דער „זמן חיובייהו״ הויבט זיך ערשט אָן נאָך שבת. וואָרום וויבאַלד אָז די פריערדיקע משפחה וויל ניט „שיכנסו בזמנם״, איז דעת הנודר (די שפעטערדיקע משפחה) מלכתחילה געווען[22] אָז וועלן זיין זמן וועט חל זיין בשבת, זאָל מען ברענגען דעם קרבן עצים נאָך שבת, (דגדול השלום ובפרט בעניני מזבח וקרבן[23]).

(ואדרבה — לולא וואָס די פריער־דיקע משפחה איז ניט מרוצה „שיכנסו בזמנם״, איז מסתבר לומר אָז דעת הנודר וואָלט געווען אָז מ׳זאָל דוקא מקדים זיין זייער קרבן עצים — לערב שבת, ווייל: (א) „מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה״[24]. (ב) את״ל אָז נוצן זייערע עצים (לקרבן צבור) איז געווען בזמנו (בעשרים באב (וכיו״ב)) אפילו כשחל בשבת[25], קומט אויס, אָז וועלן מ׳לייגט אַפ

---

16) לכאורה צ״ע מה ענין נבואה לכאן, אבל ראה ריש אבות: „וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנה״ג״, ותקנתנו קדמה לכנה״ג, או — בתחלתם. ונביאים — בתור מקבלי התורה מהזקנים ולא מצד הנבואה. וגם בימי הזקנים מצינו כן בשבת (קד, א) ועוד. — וראה רמב״ם ריש הל׳ ממרים (ובהקדמתו) דתקנות — שייך לסנהדרין. ועפ״ז — כצ״ל בכ״מ שנזכר תקנת נביאים וכיו״ב. — וכמובן כ״ז בשבת שם. תמורה טז, א. ועוד. וראה הקדמת הרמב״ם לפיה״מ בארוכה.

17) אף שעצם הענין דזמני עצי כהנים והעם „התנו נביאים שביניהן״ (מקומות שצויינו לעיל הערה 3) — מ״מ, ה(עצים ו)קרבן עצים הוי נדבה, ויש עלי׳ דין נדר כמפורש ברש״י מגילה שם „שקבוע להם זמן קבוע בנדרים״. וכן מוכח בצפע״נ הנ״ל.

18) נדרים נה, ב. טושו״ע יו״ד סרי״ח. ובכ״מ.

19) ובפרט שבזמן הבית היו מקדשים ע״פ הראי׳.

---

20) אבל להעיר משו״ע אדה״ז או״ח סו״ס רמט.

21) ועד״ז י״ל בר״ן מגילה שם (ראה לעיל הערה 11), שבא להוסיף ביאור למ״ש בר״ף שם.

22) להעיר גם מקול הרמ״ז מגילה שם: הכי התנו ביניהם מעיקרא.

23) ראה מכילתא ופרש״י יתרו כ, כב (וראה גיטין בסופה). תו״כ ופרש״י ויקרא ג, א.

24) ראה מכילתא (ורש״י) בא יב, יז. וראה אנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ אין מעבירין על המצות, וש״נ.

25) כן משמע לכאורה בפיה״מ להרמב״ם מגילה שם, דרק „הקרבן (נדחה ל)יום ראשון״. ועד״ז בפרש״י לרי״ף שם. ועפ״ז י״ל דהבאת העצים

דעם קרבן עצים ביז נאך שבת, גייט אדורך א טאג וואס זיי דאנקען ניט דעם אויבערשטן פאר דעם זכות פון הבאת עצים).

און דערפאר איז דער פאל א „מילתא דפשיטא" אז „מאחרין ולא מקדימין" (און די גמרא דארף עס גארניט באווא־רענען, כנ"ל סעיף א) — אפילו וועו די פריערדיקע משפחה איז אמאל מסכים אז מ'זאל עס ברענגען בזמנם — ווייל דאס וואס דא איז „אכתי לא מטא זמן חיובייהו" איז עס ווייל דער חיוב (— דעת הנודר) איז מלכתחילה אויף — מאחרין.

ועפ"ז איז לפענ"ד אויך ניטא קיין ראי' פון דעם דין צו דער פלוגתא צי אומרין ללות (ווי דער ראגאטשאווער זאגט, כנ"ל סעיף ב) — ווייל דאס וואס „לא מקדימין" אין אונזער פאל, איז עס ווייל דעת הנודר איז מלכתחילה צו מאחר זיין, קען מען פון דאנען ניט אפלערנען לגבי אן אנדער פאל, וועו דער נודר האט ניט געמומען אין באטראכט א דבר בלתי רגיל (כ"כ) — פריעת חוב בממונו — צי מ'מעג טאן די צדקה „קודם זמן קביעות הנדר"[26].

ה. דערפון קומט אויך ארויס בנוגע א יארצייט שחל בשבת, וואס מ'איז דאך נוהג צו געבן צדקה ביום היארצייט (ועד"ז איז דא דער מנהג בכמה מקומות צו פאסטן ביום היארצייט[27]) — וואס דאס איז דאך אן ענין פון נדר[28] — קען מען קלערן[29], צי מ'זאל עס מקדים זיין לערב שבת, אדער מאחר זיין ליום ראשון.

לויט דעם ראגאטשאווער הנ"ל דארף לכאורה אויסקומען, אז מ'דארף עס מאחר זיין[30] ביז נאך זמן „קביעות הנדר"[31]. ע"פ המבואר לעיל איז אבער פארשטאנדיק, אז ווייאלד מ'וויס לכתחילה אז דער יארצייט וועט חל זיין (בכמה שנים) ביום השבת, איז דער נדר מלכתחילה[32] אין אן אופן שקרוב יותר להוראת חז"ל אז „מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה"[24], מ'זאל מקדים זיין די נתינת הצדקה צו ערב שבת, זיין א מקדים לדבר מצוה[33].

(משיחת ש"פ עקב, כ' מנ"א, תשכ"ז)

למערכה היתה בזמנם הרגיל. וכן מסתבר, כי זמן עצי כהנים כו' נקבע מצד נדבת העצים (של אותן המשפחות), כשעלו בני הגולה" — ונדבת העצים אז היתה משום ש„לא מצאו עצים בלשכה", ופשוט שאז הבאת העצים דוחה שבת שלא יבטל התמיד כו'.

אבל בר"ז שם משמע דגם הבאת העצים (באם יש עצים בלשכה) נדחתה ליום ראשון (שהרי לא הזכיר הקרבן עצים). וראה הנסמן בהערה 4. וראה שפת אמת מגילה שם.

26) כי י"ל דאינו דומה לחגיגה כו' שמאחרין משום דאכתי לא מטא זמן חיובייהו — כי בדינים הנ"ל „זמן חיובייהו" הוא זמן חיוב בעצם, משא"כ בנדרים שתלוי בדעת הנודר, י"ל דניחא ל' גם אם תתקיים הצדקה קודם זמן קביעות הנדר. וראה הגהות מרדכי הנ"ל, בטעם שאין צריך ליטול רשות מן הנותנין בכיס, ע"ש. ולהעיר מהא דתורמין על העתיד לגבות (כתובות קח, א. וראה שקלים ספ"ג).

27) ב"י יו"ד סו"ס תג. רמ"א שם סשע"ו ס"ד. סו"ס תב.

28) ב"ח, ט"ז ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רמט. ועוד. וראה שו"ת חת"ס או"ח סי' קסב.

29) ראה ע"ד שאלה זו — שד"ח אסיפת דינים מע' אבלות אות צו, וש"נ. ועוד.

30) ראה גם ב"י יו"ד שם, שו"ע או"ח סתקס"ח ס"ט (לענין תענית). וברמ"א (הנ"ל ואו"ח שם) דאם אירע ביום שא"א תחנון אין מתענין כלל. וראה שד"ח שם.

31) אבל אולי שייך בזה טעם הירושלמי (הנ"ל הערה 15), שהרי נותנין הצדקה לעילוי הנשמה (וכן התענית — להטעם (הובא בחת"ס שם) שהוא כדי להקל לו מדין של מעלה).

32) אבל ראה שו"ע אדה"ז שם.

33) ראה גם שו"ת חת"ס שם ועוד (הובאו בשד"ח שם). מג"א סתקס"ח סק"כ ומחה"ש שם.